

Управління культури обласної державної адміністрації
Обласна бібліотека для юнацтва ім.Б.А.Лавреньова

Науково-методичний відділ

На замітку методисту

Інформдайджест

Вип.13

Херсон
2019

УДК 023(477)](058)(082)
Н12

На замітку методисту : Інформдайджест / укл. Козаченко О.О.; Херсон. обл. б-ка для юнацтва ім. Б.А.Лавреньова. – Херсон : [Б.в.], 2019. – Вип.13. – 20 с.

Черговий випуск інформдайджест «На замітку методисту» присвячений модернізації бібліотечної галузі та бібліотек в умовах реформи децентралізації, тенденціям, як позитивним так і негативним, які супроводжують цей процес. Крім цього, представлені успішні приклади створення молодіжних просторів в бібліотеках України.

Інформдайджест адресований всім бібліотечним фахівцям, які бажають трансформувати свої бібліотеки, аби бути корисними своїм громадам.

Електронна версія інформдайджесту «На замітку методист» розміщена на сайті ХОБЮ ім. Б.А.Лавреньова.

Укладач	О.О.Козаченко
Редактор	С.Д.Коваль
Відповідальний за випуск	Т.Ф.Ігнатова

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕРЕЖІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК: ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Мережа публічних бібліотек України, що сформувалась у 70-80-х рр. минулого століття і відтоді не зазнала значних змін, сьогодні стоїть на порозі докорінних перетворень.

Традиційно в системі публічних бібліотек ще з радянських часів функціонують сільські, селищні, міські бібліотеки, районні і міські централізовані бібліотечні системи, обласні універсальні наукові бібліотеки, а також спеціалізовані бібліотеки для дітей та для юнацтва різних рівнів. Таку побудову мережі закріплено і в ст. 6 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу». Однак цю систему буде повністю змінено внаслідок реформи місцевого самоврядування, що розпочалась в Україні.

Мета реформи децентралізації – сформувати ефективне місцеве самоврядування та територіальну організацію влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Основні засади вказаної реформи визначено в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 №333-р.

У ході реформи стоїть завдання визначення територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади з метою забезпечення доступності та належної якості публічних послуг, що надаються такими органами.

Децентралізація має такі складові, як:

- політична, що спрямована на покращення активної участі населення у процесах прийняття рішень;
- адміністративна, що розподіляє відповідальність за виконання обов'язків між органами державної влади та місцевого самоврядування;
- фінансова, що покликана надати громадам доступ до необхідних ресурсів та права щодо прийняття фінансових рішень.

Відповідно до ст. 133 Конституції України систему адміністративно-територіального устрою нашої держави складають Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села. Проектом змін до Основного Закону пропонується встановити трирівневу систему територіального устрою: громади, райони, регіони.

Рівень громад буде базовим. Саме органи місцевого самоврядування громади та розміщені тут підрозділи органів виконавчої влади мають забезпечити надання населенню за місцем проживання переважної більшості публічних послуг.

Повноваження громад – розвиток місцевої інфраструктури, у т. ч. інформаційних мереж, об'єктів соціального та культурного призначення; утримання та організація роботи будинків культури, клубів, бібліотек.

Важливо врахувати, що, відповідно до Концепції, органи місцевого самоврядування другого рівня (районного) повноважень у сфері культури не матимуть. Однак такі повноваження передбачено для органів місцевого самоврядування третього рівня (регіонального).

Виходячи з вищенаведеного, можна визначити оптимальні варіанти організації мережі публічних бібліотек в умовах нового адміністративно-територіального устрою України.

1. Базовий рівень. На території кожної громади на базі існуючих публічних бібліотек утворюється комунальний заклад – публічна бібліотека громади (бажано – зі статусом юридичної особи), що матиме в населених пунктах громади відокремлені структурні підрозділи – філії. На цьому етапі важливо відійти від моделі централізованої бібліотечної системи, яка не узгоджується із законодавством України та існує лише в окремих країнах пострадянського простору. Це також дасть змогу гармонізувати облік публічних бібліотек в Україні зі стандартами IFLA та законодавством європейських країн. Адже у нас сьогодні в бібліотечній справі зберігся радянський принцип статистичного обліку: філія бібліотеки обліковується як окрема одиниця (організація). Тому і маємо таку велику кількість публічних бібліотек в Україні порівняно з іншими країнами.

2. Другий рівень – районний. На цьому рівні заклади культури, у т. ч. бібліотеки, відсутні. Районну бібліотеку буде передано до комунальної власності відповідної територіальної громади. На перший погляд, такий варіант може здатися дуже негативним. Але необхідно врахувати, що в ході проведення адміністративно-територіальної реформи утворюватимуться нові райони, що за територією дорівнюватимуть 5-6 нинішнім. Функціонування районної бібліотеки в такому випадку стане нераціональним та економічно

невигідним. Достатньо лише уявити складність організації в таких умовах оброблення, каталогізації, інвентаризації бібліотечних фондів, доставки документів до філій, щоб зрозуміти: в умовах нового адміністративно-територіального устрою районні бібліотеки не потрібні.

3. Третій рівень – регіональний. На цьому рівні необхідно забезпечити функціонування потужної регіональної наукової бібліотеки, яка, виконуючи функції центральної бібліотеки відповідного регіону, буде регіональним депозитарієм та методичним центром для публічних бібліотек громад.

Сьогодні в Україні здійснюються підготовчі заходи для реалізації реформи адміністративно-територіального устрою. Для збереження і забезпечення розвитку мережі публічних бібліотек у цей період важливо підготувати нормативно-правову базу її реорганізації.

Бібліотекарі повинні усвідомити, що сьогодні їх доля залежить, у першу чергу, від них самих: їх ініціативності, бажання змінюватися, бути в центрі життя громади.

Наталія Розколупа,
заступник з наукової роботи генерального директора
НБУ ім. Ярослава Мудрого

БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ГРОМАДИ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЦІННІСТЬ ТА НОВІ ГОРИЗОНТИ РОЗВИТКУ В ЕРУ ЗНАНЬ ТА ІНФОРМАЦІЇ

Багато хто прогнозував бібліотекам поступове зникнення в XXI ст. (під натиском Інтернету, новітніх технологій, а також різноманітних хабів, коворкінгів і навчальних центрів). Але багаторічний досвід роботи та власні спостереження спонукають мене ставити такі прогнози під сумнів. Більше того, стосовно майбутнього бібліотек я скоріше погоджуюся з такими оптимістами, як популярний сучасний письменник – британець Ніл Гейман. Він зазначає, що жодні технологічні збурення не здатні применшити соціальну роль бібліотек. Ось що він говорить з цього приводу: «...бібліотеки – це свобода. Свобода читати, свобода думок, свобода спілкування. Це освіта (що не є процесом, який зупиняється в день, коли ми закінчуємо школу або університет), це розваги, це створення безпечних просторів, а також доступ до інформації» (З відкритої лекції «Чому майбутнє залежить від бібліотек, читання та уяви?»).

Та й загалом у різних місцях світу постійно відкриваються нові бібліотеки.

Наприклад, наприкінці 2018 р. у столиці Фінляндії – місті Гельсінкі – було відкрито нову публічну бібліотеку під поетичною назвою «Ода» («Oodi»). У перший день роботи цієї новітньої модерної бібліотеки біля її будівлі вишикувалась черга охочих потрапити всередину. Та й, мабуть, не дарма. Подивитись є на що. Яскравий, привабливий дизайн. Продумане змістовне наповнення. Тут вдосталь традиційних для бібліотеки ресурсів й зон для читання. А на додачу до них безліч просторів для спілкування і дозвілля, технологічні майстерні з різноманітним обладнанням кафе, кінотеатр і багато чого іншого. Будівництво такої бібліотеки обійшлося майже в 100 мільйонів євро. І цю суму муніципалітет Гельсінкі вважає інвестицією в розвиток міста і містян.

Або ще один приклад з європейського досвіду – цього разу з Латвії. У цій країні влада і громада з любов'ю та натхненням відгукуються про свою бібліотечну систему, називаючи її «мережею світла». І йдеться не лише про Національну бібліотеку Латвії, яка з 2014 р. переїхала в приголомшливу нову будівлю – так званий «Замок світла». Ця велична 13-поверхова споруда не могла не стати одним з символів країни – сучасної, європейської, інтелектуальної, спрямованої в майбутнє. Йдеться також і про понад 800 муніципальних публічних бібліотек, розвиток яких відбувається на рівні місцевого самоврядування. Наприклад, у місті Вентспілс діють дві неймовірні бібліотеки: Головна бібліотека та бібліотека району Парвента. Звертає на себе увагу одна з філій Ризької центральної бібліотеки. Найцікавіше, що все це є результатом цілеспрямованих зусиль місцевих бібліотечних спільнот, які кожного дня наважуються відстоювати права своїх громад на достойне культурне життя та активно співпрацюють з владою.

Цей перелік прикладів модернових і успішних бібліотек в Європі та світі загалом можна продовжувати ще довго. Зокрема можна звернути увагу на:

- польський досвід (наприклад, Вроцлавська медіатека),
- німецький досвід (бібліотека м. Штутгарт),
- японський досвід (медіатека м. Сендай).

Не продовжуватимемо цей перелік, а задамося важливим питанням: чому провідні, вельми успішні країни світу продовжують розвивати бібліотеки? Чи увага й любов до бібліотек є просто даниною традиції, а може, за ними стоїть щось більше і глибше?

З моєї точки зору, причина такого пієтету полягає в розумінні того, що бібліотека – це важливий громадський центр з багатьма функціями, а не тільки колекція книжок. За умов адекватного управління бібліотека є сучасним та ефективним інформаційно-ресурсним, освітньо-культурним, соціальним центром, комплексною платформою розвитку громади.

Комусь це може здатися просто гучними словами, особливо в контексті українських реалій: постійного недофінансування, недосконалості законодавчої бази, незавершеності реформ тощо.

Але наведене твердження можна підкріпити практикою, досвідом – як Харківської ОБЮ, так і десятків інших закладів в усій країні, за розвитком яких ми з колегами уважно спостерігаємо. Тож на харківському прикладі конкретніше розглянемо, що може запропонувати сучасна українська бібліотека громаді?

1) Найперше, вона може і має виступати для громади багатофункціональним інформаційно-ресурсним центром, що надає різні можливості розвитку. Зокрема, йдеться про те, що користувачам пропонуються не тільки якісні книги та підбірка найактуальнішої періодики, але й документи на інших носіях інформації, послуги сучасного Інтернет-центру, створеного за підтримки уряду Німеччини, кваліфікована консультативна підтримка від різних фахівців, низка електронних сервісів і багато чого іншого.

2) Крім цього, Харківська ОБЮ організувала топову, одну з найбільших у регіоні профорієнтаційних акцій. Про успіх «Ярмарку вишив», який проводився п'ять років поспіль, є яскравим прикладом такої спроможності, свідчать факти й цифри: 2018 р. в дводенному ярмарку брали участь 27 вищих навчальних закладів і понад 1500 старшокласників.

3) Взагалі, сучасні бібліотеки відрізняються проведенням по-справжньому видовищних і яскравих заходів, здатних об'єднати громаду навколо позитивних, конструктивних ідей.

Можна послатися, наприклад, на масштабну соціально-культурну акцію-флешмоб «Молодь читає – Харківщина процвітає», яку було проведено 2017 р. з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек. Учасниками цього незвичного дійства стали студенти 26 вишів міста та представники бібліотек різних систем (загалом понад 700 осіб!)

4) Установа, спроможна проводити акції такого масштабу, тим більше здатна організувати різноманітні тренінги, майстер-класи, інтерактивні заняття. Вона була, є й буде осередком неформальної освіти для громади, місцем, де людина може отримати абсолютно безкоштовну, але фахову допомогу в опануванні важливих соціальних навичок. Лише впродовж останніх років Харківська ОБЮ запропонувала громаді ряд унікальних, якісно підготовлених просвітницьких заходів на будь-який смак і будь-який запит: ділові профорієнтаційні ігри, правові тренінги, інтерактивні заняття з популяризації здорового способу життя, арт-терапевтичні майстер-класи, розмовні клуби, курси програмування, тренінги з медіа-грамотності, нарешті, навчальні заходи зі створення власних соціальних проєктів. З гордістю можна сказати, що сотні людей, переважно молодих, завдяки фахівцям бібліотеки та залученим партнерам, збільшили обізнаність у багатьох питаннях, актуальних для їх соціального розвитку.

5) Не можна не торкнутися й сприяння творчому розвитку громади, підтримки творчо обдарованої молоді. Так, п'ять попередніх років успішно проводився конкурс постерів і книжкових ілюстрацій «Книга, що народжує мрію». За бажання цілком можливо об'єднати багатьох партнерів і забезпечити цінними подарунками і призами (на сотні і навіть тисячі гривень) щонайменше 20 юних художників щороку.

Це далеко не вичерпний перелік прикладів із практики Харківської ОБЮ. Але варто звернутися також до інновацій наших колег. Зокрема, до захопливої історії перетворення львівських бібліотек, серед яких відомі на всю Україну Перша Львівська медіатека, Урбан-бібліотека, Сенсотека, або до неоднозначного, але цікавого й показового досвіду реформування бібліотечних закладів у Тернопільській області (йдеться про створення комплексних центрів культури і дозвілля з бібліотеками в їх складі, а також про функціонування мережі публічно-шкільних бібліотек), нарешті, до роботи бібліотек Харківської області (м. Красноград, Первомайський) з формування молодіжних хабів.

Висновки. Децентралізація в Україні поставила багато питань суспільного розвитку, які раніше відкладалися на потім, зокрема, чи потрібні нашій країні бібліотеки в такій кількості й такій якості, якими їх звикли бачити ще з радянських часів. Для того, щоб вижити в сучасному світі, доводиться змінюватися, адаптуватися, боротися за своє «місце під сонцем», доводити конкурентоздатність. Але доки в цьому світі цінують інтелект, знання та прагнення до саморозвитку, доти в ньому залишатиметься місце для бібліотек. Для бібліотек осучаснених, модерних, з розширеним набором функцій і послуг, але все ж бібліотек. Тому головне питання зараз полягає в тому, чи готові ми змінюватись і сприймати необхідність цих змін не як особисту образу чи зазіхання на «свою територію», а як професійний виклик, який треба гідно прийняти, і навіть як нові можливості?

Маргарита Жарова,
директор Харківської обласної бібліотеки для юнацтва

ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ТА РОЗВИТОК БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ОТГ

Говорячи про бібліотеку, ми насамперед акцентуємо увагу на її приміщенні, фондах, технічному оснащенні, персоналі, тобто внутрішніх факторах організації діяльності закладу. Проте бібліотека як відкритий інститут залежить не тільки від цих чинників, а й від зовнішнього середовища.

Факторів впливу зовнішнього середовища на організації та установи дуже багато. Відомий учений, фахівець з міжнародного маркетингу, автор книги «Основи маркетингу» Ф. Котлер вважає, що зовнішнє середовище будь-якої організації, установи, підприємства складається з шести основних факторів: демографічних, економічних, природних, науково-технічних, політичних і факторів культурного середовища.

Зовнішні фактори впливу - це умови і чинники, котрі організація чи установа не може змінити, але повинна постійно враховувати у своїй діяльності.

Вплив зовнішнього середовища значно зростає в умовах децентралізації влади в Україні, створення ОТГ, реформування бібліотечної справи.

Бібліотека є складовою громади як центр задоволення потреб громадян у публічній інформації, формування в них інформаційних мотивів; як інформаційний посередник між владою та громадою; осередок популяризації книги та читання, соціокультурний центр тощо.

Рішення про організацію мережі бібліотек у населених пунктах спроможної територіальної громади приймає сама громада, адже вони фінансуються з місцевого бюджету. Разом з тим зростає громадська відповідальність за їх організацію та діяльність. Інформаційні ресурси бібліотек є важливим стратегічним потенціалом суспільства та основою покращення різних сфер життя людини, тому турбота керівництва ОТГ про бібліотеки є одночасно турботою про духовний, інтелектуальний і матеріальний розвиток жителів.

Децентралізація створює нові виклики і ризики для публічних бібліотек. Впливаючи на їх внутрішню структуру, на організацію надання бібліотечних послуг в умовах ОТГ, вона разом з тим дає можливість створити бібліотеки, які повністю відповідали б потребам громади, адже рівень розвитку цих закладів є одним із провідних факторів, що впливають на загальнокультурний та освітній рівень населення.

Н. Синиця,

учений секретар Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки, заслужений працівник культури України, голова Хмельницького обласного відділення Української бібліотечної асоціації

БІБЛІОТЕКИ І ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ, АБО (НЕ)СПРИЯТЛИВІ УМОВИ ТА ЯК У НИХ ЗРОСТАТИ

Нехай це прозвучить банально, але правдою є те, що децентралізаційна реформа – таки серйозне випробування для вітчизняної бібліотечної галузі та сфери культури загалом. Адже гарантії дотримання хоча б мінімальних соціальних стандартів, забезпечення узгодженості управлінських рішень у цій сфері, можливість проведення об'єднаної культурної політики та інші подібні питання, які зазвичай асоціюються з централізаційною моделлю розвитку, дійсно опиняються під загрозою. Та чи гра не коштує свічок? Адже децентралізація здатна відкрити нові горизонти для культурного розмаїття та досягнення більшої відповідності послуг саме місцевим потребам, забезпечити нові способи участі людей у культурному житті та виробництві культурного продукту. Необхідність подібних змін назріла вже давно. Інша справа, чи готові команди фахівців муніципальних культурних інституцій (у нашому конкретному випадку – публічних бібліотек) до такої зміни парадигми, до самої ситуації пошуку свого місця в нових, нестабільних умовах? Нарешті, чи готові ми до того, щоб сприймати ці умови не як особисту образу чи зазіхання на «свою територію», а як професійний виклик, який треба гідно прийняти, і навіть як шанс – шанс мати більше повноважень та опцій розвитку? Тим паче, що практика доводить: сприятливість або несприятливість умов – не абсолютні характеристики, а відносні і часто-густо залежать лише від нашої суб'єктивної оцінки.

Та не будемо про сумне...

З чого все ж можна почати, якщо ми вирішуємо, що готові бути частиною процесу змін та брати на себе більшу професійну відповідальність за власне зростання в нових (не)сприятливих умовах (як би ми їх не оцінювали особисто для себе)?

Пропоную почати з того, щоб розібратись у загальному контексті – у тих культурних тенденціях, з яким ми вже маємо або матимемо в найближчому майбутньому справу. Отож до вашої уваги короткий огляд культурних трендів, які не варто ігнорувати бібліотечним управлінцям в умовах децентралізації та пошуку нових стратегій розвитку. (А ігнорувати їх не варто тому, що вони можуть дати нам альтернативні або актуалізувати вже звичні способи участі в житті громади і, зрештою, дозволити і самим залишатись «у тренді» в себе на місцях).

По-перше, про чи не головний тренд – ощадливість. Звісно, особливої симпатії саме до цієї соціальної установки в нашій вітчизняній бібліотечній спільноті, яка звикла функціонувати в умовах тотального недофінансування ще й з постійним страхом потенційних скорочень, чекати не доводиться.

Але факт залишається фактом: доступні ресурси є вельми обмеженими. І навіть дуже розвиненим країнам доводиться опановувати нове для них мистецтво – мистецтво ощадливих інновацій. Натхнення ж вони знаходять у країнах, що розвиваються. До слова, в Індії такі ощадливі інновації називають словом «джугаад». Це «імпровізоване вирішення, вдале рішення, народжене за несприятливих умов» з використанням меншої кількості ресурсів.

Як приклад, джугаад – це і винаходження гончарем з Індії повністю глиняного холодильника, який не потребує електроенергії; і запровадження системи дистанційної медицини для жителів віддалених сіл у Китаї; і широке розповсюдження в Кенії мобільного банкінгу замість більш ресурсовитратної побудови банків; і навіть створення винахідником із Силіконової Долини компактного бездротового сенсора (він виглядає як пластикова лінійка), який фермер може встромити будь-де на полі і отримувати детальну інформацію про стан ґрунту, щоб оптимізувати споживання води (що дуже актуально для Каліфорнії, де цей ресурс є вельми обмеженим).

Отож, хочемо ми цього чи ні, за браком ресурсів сучасний світ стає все ощадливішим, і цей принцип ми не в змозі ігнорувати. Але найцікавіше в цьому те, що бібліотеки можуть і мають бути не тільки економними самі по собі (до цього нам особливо не звикати), а й виступати популяризаторами ідеології розумної ощадливості у своїх громадах.

У цьому контексті дуже цікавим є досвід так званих «ремонтних кафе» («RepairCafe»). Спочатку цей рух набув поширення в Нідерландах та деяких інших країнах Європи, потім його досвід перейняли і в США. Отож, ремонтні кафе – це зустрічі, під час яких майстри і навіть просто добровольці допомагають людям відремонтувати зламані речі. Чим не спосіб економити: замість того, щоб викидати річ, подарувати їй нове життя і тим самим навчати людей ощадливішому використанню світових ресурсів?

Так ось: на Заході саме бібліотеки, як повсюдно представлені публічні простори та центри зустрічі громади, часто виступають локацією для проведення подібних ремонтних кафе.

Якщо ж це вже так потрібно в розвинених країнах, то що тоді говорити про наші вітчизняні реалії? У наших умовах бібліотека, яка організує ремонтне кафе або яка проводить майстер-класи з рукоділля, бібліотека зі швейною машинкою, якою можна безкоштовно скористатись, чи бібліотека, де можна обміняти речами, – це справжнісінький «джугаад» для громади.

До речі, про обмін. В умовах обмеженості ресурсів він набирає дедалі більшої популярності в економічній і соціальній взаємодії. Бартер повертається, так би мовити. І йдеться про обмін не тільки речами, але й послугами і навіть знаннями та досвідом. Тут бібліотека знову-таки в тренді – як нейтральний громадський простір, як оптимальне місце зустрічі для людей з різними способами та стилями життя. Залишається тільки усвідомити свої реальні координати в комунікативному просторі громади та запропонувати їй відповідні форми взаємодії. Наприклад, ставку можна зробити на обмін між поколіннями (бібліотеки мають для цього якнайкращі умови). Ну а якщо вже мова зайшла про вік, то відразу згадаємо і про ще один тренд – «срібне цунамі». Це метафорична назва для опису стійкої тенденції до збільшення віку населення планети. Так, статистичні прогнози свідчать, що до 2030 р. кількість людей віком 55+ збільшиться на 73%. І це, безумовно, стане суттєвим викликом для всіх сфер економічного та соціального життя, перш за все, для освіти, ринку праці та пенсійної системи. Зокрема, така тенденція змусить по-новому поглянути на поняття «працездатного віку» та зробить ще значущішими перекваліфікацію і навчання протягом життя. А значить, «підкине» роботи всім соціальним інституціям, які мають з цим справу, у т. ч. й бібліотекам. Нам залишається тільки бути готовими до цього запиту часу. (Як, наприклад, і до того, що до 2050 р. 75 % людей житимуть на урбанізованих територіях, і до відповідних змін в уявленнях про розвиток інфраструктури, сільське господарство та багато інших пов'язаних з цим речей).

І, нарешті, варто згадати ще один тренд – демократизацію культурного процесу³, яка наразі в більшості країн з лідерськими показниками розвитку є одним з пріоритетів культурної політики. І мова не тільки про доступність певного готового створеного професіоналами культурного продукту (наприклад, у формі зменшення вартості квитків у театр чи музей або запуску безкоштовної освітньої програми), але й про те, щоб надати людям найкращі можливості для повсякденного культурного самовираження, нехай і у відмінних від «офіційної» культурної традиції формах.

Знову ж таки, вітчизняні бібліотеки не мають залишатись осторонь і цього процесу. Чим не сучасна місія: бути творчим майданчиком і навіть культурною лабораторією для громади? І потрібно для цього дуже й дуже небагато – лише готовність впустити експеримент у свої стіни, стати відкритішими до сучасних культурних явищ. Ми це вже робимо, наприклад, презентуючи здобутки юних художників-аматорів або вуличних музикантів, влаштовуючи майстер-класи з hand-made або дозволяючи молоді розписати наші стіни. Залишається тільки піднести все це на якісно новий рівень професійної свідомості та зробити певним пріоритетом у власній культурній політиці.

Звісно, перелічені тренди не є і не можуть бути вичерпним описом ситуації, з якою нам доведеться працювати. Вони наведені тут тільки як приклади того, що в сучасному світі бібліотекам таки вистачить роботи – було б бажання, зокрема й бажання хоч трошечки виходити за межі автентичних функцій.

Децентралізація ж у цьому контексті насправді є перевіркою того, наскільки ми відповідаємо новій бібліотечній філософії – бути місцями не тільки для книжок, але й (власне, перш за все) для людей. І, мабуть, таки саме це є найважливішим для зростання в будь-яких (не)сприятливих умовах.

Марія Медведська,
заступник директора з менеджменту та проблемно-аналітичних питань
Харківської обласної бібліотеки для юнацтва

УСПІШНІ ПРИКЛАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНИХ ПРОСТОРІВ В БІБЛІОТЕКАХ

Вже створено молодіжні простори, коворкінги, хаби у бібліотеках України, наприклад, функціонують молодіжні простори у бібліотеках міст Київ, Львів, Одеса, Луцьк, Запоріжжя, Бердянськ Запорізької обл., Дружківка Донецької обл., проте загальні положення і принципи організації молодіжних просторів в бібліотеках мають бути узагальнені та стандартизовані.

Відділ соціокультурної діяльності – **молодіжний простір** Одеської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. С. Грушевського

Крізь трансформацію зовнішнього вигляду та внутрішнього наповнення приміщення першого поверху бібліотеки у вересні 2016 року в Одесі з'явився абсолютно новий сучасний інтелектуальний простір. Загалом бібліотечне приміщення кардинально змінило свій вигляд, ставши візуально привабливим та просторішим. Повністю було оновлено хол бібліотеки та один з її читальних залів, також укріплено фундамент будівлі і проведено реконструкцію книгосховища. Вартість робіт склала близько 4,5 млн. грн.

Усі ці події стали можливими лише за активної участі громади міста, бібліотекарів та ініціативи благодійного фонду «На благо Одеси». Основний акцент цього соціального проекту полягав у залученні молоді міста до бібліотеки та якісного наповнення їхнього дозвілля не лише книгами. «Третє місце біля дому» запрошує одеситів різного віку прийти почитати, поспілкуватися з друзями за чашкою кави, відвідати літературні зустрічі з письменниками. Загалом в оновленому бібліотечному просторі поєднано абонемент і конференц-зал, зал зустрічей і вільного спілкування, традиційний читальний зал і комп'ютерний зал. Відділ укомплектований найсучаснішою українською літературою, зібрані сучасні періодичні видання. Інформація про заходи поширюється в соціальних мережах та висвітлюється у ЗМІ.

У залі – 10 комп'ютерів, проекційний екран, звукопідсилювальна апаратура, балкони навколо залу, на підвіконнях – м'які подушки, столи-трансформери – тобто створено умови для комфортного перебування молоді у бібліотеці. Дизайн сучасний та затишний з вільним доступом до wi-fi.

Бібліотека має розгалужену структуру, яка включає 18 відділів і 6 секторів, використовуючи усі можливості своїх площ. Серед читачів зорганізовано клуби за інтересами та проводяться тематичні зустрічі:

- 1.«Курси української мови» в рамках проекту «Одеса україномовна» (за підтримки ВГО «Рух захисту української мови»), курси української мови для військових.
- 2.«Курси з основ комп'ютерної грамотності» для осіб пенсійного віку.
- 3.Лекторій-зустріч «Медицина розбірливим почерком» від хірурга, викладача кафедри соціальної медицини, медичного права та менеджменту Одеського національного медичного університету.
- 4.«Міні-лекції молодих вчених і любителів науки в рамках проекту 15x4 Od».
- 5.Клуб «Літературний сад» – обговорення героїв книг та сюжетів між бібліотекарями, поетами і літераторами.
- 6.Клуб «Зірки Одеси» – місце зустрічі екскурсоводів-аматорів, для дискусій, спільних обговорень історичного становлення Одеси.
- 7.Навчання молоді програмуванню за програмою «Технологічна нація».
- 8.Клуб мешканців – співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ).
- 9.Пункт з надання безкоштовної первинної правової допомоги малозабезпеченим особам, де надаються консультації від фахівців Головного управління юстиції в Одеській області.
- 10.Літературно-пізнавальний проект «Сучасна українська література через персоналії».
- 11.Клуб-лекторій духовно-патріотичного виховання громадянина України та школа медіапатріотів.
- 12.Тренінги різної тематики – «Як відкрити ресторан та організувати ресторанний бізнес», «Ефективні комунікації в світі, на роботі та вдома».

Відділ мистецтв влітку перетворюється на читальну залу зі столами під парасольками з можливістю почитати пресу або книгу, поспілкуватись з мистецтвознавцями, музикантами, театралми.

Бібліотека стала партнером проекту «Відкритий університет», спрямованого на популяризацію неформальної освіти дорослих протягом життя. В бібліотеці працює букросинг – можна приносити свої книги та обмінюватись ними.

Молодіжний центр «М-формація»

За активної участі бібліотекарів Бердичівської центральної міської бібліотеки та фінансуванням з місцевого бюджету у 2016 році розпочала свою роботу молодіжна майстерня «М-формація». Локація була обрана

невипадково, адже бібліотека і до цього часу була гарним простором для молоді, яка бажала провадити своє дозвілля.

Після ремонту темний вестибюль перетворився на стильний і сучасний інтернет-центр, створено функціональну інтерактивну читальну залу, додатково прилаштували новий пандус.

Першочергова мета цього проекту полягала у створенні простору, де збиратиметься молодь для відпочинку та розваг, для генерації та втілення ідей. Ініціатива створення «М-Формації» виникла безпосередньо в колі активних користувачів.

Метою діяльності молодіжного центру є особистісне духовне та інтелектуальне зростання його членів у товаристві неординарних людей, у постійному оновленні знань. Серед напрямів діяльності простору: культурний розвиток молоді, неформальна освіта, творчий, простір для роботи, зустрічей, проектна робота.

Молодіжним центром «М-Формація» спільно з громадою міста реалізуються наступні проекти та заходи:

1. Облаштування клумб у Бердичеві.
2. Безкоштовна підготовка до ЗНО.
3. Робота англomовного клубу.
4. Проект «Жива книга».
5. Проект «Неформальна освіта. Вуличний університет».
6. Культурний фестиваль «Дороги світу».
7. Проект «Школа екскурсиводів».
8. Започаткування міської Премії за молодіжні наукові дослідження та відкриття.
9. Волонтерська діяльність молоді.
10. Організація роботи юридичної консультації.
11. Розвиток дитячо-юнацького руху «ДоброНосики».
12. Популяризація професійно-технічної освіти міста через «Ярмарок професій».
13. Шахово-шашкові турніри, міні-турніри з гри в гольф, турніри з дартсу, «Спортивні п'ятниці».

Бердичівська центральна міська бібліотека є місцем для тих, хто не лише читає книги, а й тих, хто відчуває потребу в неформальних контактах з однодумцями, творчій самореалізації та самоствердженні. Книгозбірня допомагає їм зустрітися та об'єднатися заради спільної культурної діяльності.

Перша Львівська Медіатека

Вільний молодіжний простір, перший заклад такого типу на території Львова було відкрито у 2014 році у Центральній міській бібліотеці для дорослих ім. Лесі Українки. Діяльність медіатеки спрямована на всебічний розвиток громадянського суспільства та молодіжних ініціатив. Реалізували проект у рамках програми «Бібліоміст», ініціативи «Глобальні бібліотеки» Фонду Білла і Мелінди Гейтс. Фонд закупив для Львівської бібліотеки комп'ютери, включно з потужними для професійної роботи зі звуком і відео, периферійне обладнання, домашній кінотеатр та ігрові консолі. Після технічного оснащення приміщення залишалося лише зробити ремонт, задля збору коштів було організовано Благодійний бал.

Медіатека є лише відділом бібліотеки, її доповненням. У будинку навіть окремі входи: у медіатеку – на першому поверсі, у відділ абонементу – на третьому та четвертому.

До потреб відвідувачів надано 3 простори, серед яких медіахол – найбільший. Тут можна працювати (чи розважатися) за комп'ютерами, читати на комфортних місцях, прослуховувати аудіо та переглядати відеофайли, побачити виставки художників. Наступна зала запрошує до перегляду фільмів. Третя є місцем для проведення різноманітних тренінгів. Простір медіатеки – вільний майданчик для обміну думками й втілення громадських ініціатив, так зване третє місце поза домом і роботою.

Постійними партнерами медіатеки є кіноклуб Silentium, Львівська школа джазу та сучасної музики та клуб настільних ігор. Активно співпрацюють з медіатекою AIESEC, ВМГО «Фундація регіональних ініціатив», ГО «Кримська хвиля», «Крим SOS».

Щотижня в медіатеці діє кіноклуб, школа з вивчення іноземних мов для дітей, клуб мандрівників, відбуваються виставки сучасних художників, концерти та багато інших цікавих та різнопланових подій. Серед заходів – перегляди фільмів, поетичні читання, презентації нових книг, бізнес-тренінги, заняття з іноземних мов, комп'ютерної грамотності для людей похилого віку.

Особливих умов щодо користування медіатекою немає, розрахована вона на мешканців Львова різного віку. Відвідування простору є безкоштовним, завітати сюди можуть всі охочі. Доступна медіатека також людям з особливими потребами.

Медіатека – це, насамперед, громадський простір, який є чимось більшим, ніж просто бібліотека, це майданчик для ініціатив громадян Львова, простір для втілення проектів. Саме тут неініціативних перетворюють на активних поціновувачів інтелектуального відпочинку.

LESYA HUB

В місті Дружківка Донецької області для об'єднання молодих людей в активну групу було створено культурний простір «LesyaHub». У 2015 році у Дружківській центральній міській бібліотеці імені Лесі Українки за ініціативи бібліотекарів та самої молоді почав працювати новий простір. Він став місцем зустрічей та неформального спілкування, де можна знайти однодумців, співрозмовників, партнерів, втілити свої творчі задуми, урізноманітнити дозвілля.

На реалізацію проекту було отримано фінансову підтримку програми «Бібліоміст» і «Львівської освітньої фундації». За допомогою цих коштів було здійснено закупівлю технічного обладнання, настільних ігор та матеріалів.

Сьогодні в рамках простору проходять різноманітні масові заходи (воркшопи, виставки, зустрічі з письменниками та митцями, турніри з настільних ігор), адже раніше для цих цілей використовувалися різні непристосовані для цього локації бібліотеки. Тоді залишалася невирішеною проблема з відповідним комфортним місцем для роботи об'єднання. Але у 2017 році культурний простір «LesyaHub» взяв участь у проекті «Гідна країна для гідних людей», який було спрямовано на створення інноваційних центрів розвитку для молоді та дітей у Донецькій області. В рамках програми було заплановано створення двох залів – мистецької лабораторії «ART-ROOM» та центру неформальної освіти «SPEECH-ROOM».

Сьогодні, коли проект реалізовано, перша локація працює як резиденція для митців різних напрямів – художники, архітектори, урбаністи, фотографи. Це місце, де проходять книжкові толоки, творчі зустрічі з відомими українськими культурними діячами: письменниками, поетами, режисерами, акторами, музикантами. Тут відбуваються пересувні виставки, експозиції, інсталяції сучасних молодих українських художників, в тому числі в рамках співпраці з Національним музеєм Тараса Шевченка (м. Київ).

Друга локація створювалась для реалізації нових ідей у гарній, приємній атмосфері, яка сприяє творчому настрою, дає можливість знайти однодумців, нових друзів. Це освітня локація, яка покликана допомогти учням, студентам виявити потенціал особистості за допомогою літератури, тренінгів, воркшопів, також в ній проходять заняття з вивчення англійської мови, дискусії і клуб з настільних ігор.

Простір став комунікаційним центром для активної та діяльної молоді міста. Проте, необхідно зауважити, що мало побудувати, відремонтувати будівлю, необхідно постійно наповнювати простір життям, активністю, новими програмами, вкладати ресурси в розвиток людського і професійного потенціалу, постійно приділяти увагу тому, щоб програми, що реалізуються на базі центру, давали молоді подальшу перспективу зростання і розвитку.

Результати Всеукраїнського дослідження
«Бібліотека і громада: рух назустріч» в ОТГ Херсонщини

Протягом травня-серпня 2018 року бібліотеки Каланчацької та Чаплинської об'єднаних територіальних громад Херсонської області взяли участь у Всеукраїнському дослідженні «Бібліотека і громада: рух назустріч», ініційованому ДЗ «Державна бібліотека України для юнацтва». Було опитано 158 користувачів бібліотек, з яких: 99 - жіночої статі, 59 – чоловічої.

Метою дослідження є пошук шляхів взаємодії громади та бібліотек, зокрема юнацьких.

Бібліотека відіграє значну роль в житті громади на думку опитаних користувачів. Так, 86% опитаних вказали, що бібліотека є центром інформації та знань, а для 74% ще й центр культурного життя. 51% користувачів проводять тут вільний час, а 18% сприймають бібліотеку як місце для нових знайомств та спілкування.

До створення об'єднаної територіальної громади 92% опитаних відвідували бібліотеки, тому вони можуть порівнювати роботу бібліотеки до та після підпорядкування ОТГ.

Так, 66% впевнені, що якість обслуговування після підпорядкування бібліотеки ОТГ поліпшилася, 26% зазначили, що якість залишилася однаково доброю, а 8%, які нещодавно стали відвідувачами, не змогли відповісти на це питання.

Покращання стосуються збільшення коштів на придбання книг та періодичних видань, облаштування опалення та ремонту приміщень, переведення бібліотекарів на повний робочий день та створення нових робочих місць в бібліотеках.

Всі опитані **беруть активну участь в житті бібліотеки**: 99% постійно відвідують бібліотеку, 61% беруть участь в масових заходах, 26% займаються бібліотечним волонтерством.

Що влаштовує чи не влаштовує користувачів в роботі бібліотеки, вони зазначали в наступному питанні. Стівідсотково задоволені відвідувачі робочим часом бібліотек, ставленням працівників бібліотеки до користувачів та оперативністю обслуговування. 2% та 3% опитаних не задоволені документними фондами та повнотою наданої інформації. 9% відвідувачів не влаштовують професійні якості бібліотекарів. 18% не вдоволені системою інформації про послуги, що надаються бібліотекою. Не влаштовує якість Інтернет-послуг 20% користувачів. 28% зазначили, що їх не влаштовує різноманітність форм роботи. 32% не задоволені інтер'єром, а 39% - технічним оснащенням. Як бачимо, за кожним показником кількість негативних відповідей невелика, але їх потрібно враховувати, вивчати та робити кроки до поліпшення ситуації.

Також, 86% користувачів відомі проблеми бібліотеки в зв'язку з її переходом у підпорядкування ОТГ. Серед таких вони називають проблему оптимізації, яка виникла через те, що кількість населення в ОТГ менша, ніж була в районі; відсутність в деяких бібліотеках комп'ютерної техніки та доступу до Інтернету.

Допомогу бібліотеки громаді опитані користувачі вбачають в тому, що бібліотека є культурним та інформаційним центром громади, місцем проведення вільного часу, організатором культурно-масових заходів, осередком відпочинку та інтелектуального розвитку користувачів.

Готовність допомогти щось змінити на краще в бібліотеці виявили 84%. Інші 16% вказали, що їм важко відповісти.

Допомагати готові через дарування художньої літератури, участь в підготовці та проведенні масових заходів, ремонті книжок, волонтерстві тощо.

Цифрові результати

1. **На Вашу думку, яку роль відіграє бібліотека в громаді? (можна обирати декілька варіантів)**
 - центр інформації та знань – 137
 - центр культурного життя – 117
 - місце проведення вільного часу – 81
 - місце для нових знайомств та спілкування – 29
2. **Чи відвідували Ви бібліотеку до створення об'єднаної територіальної громади (ОТГ)?**
 - так – 146
 - ні - 12
3. **Після підпорядкування бібліотеки ОТГ якість обслуговування**
 - поліпшилася - 105
 - погіршилася
 - залишилась однаково доброю - 41

- важко відповісти - 12

4. Що саме змінилося?

Каланчацька ОТГ

покращився інтер'єр бібліотеки;
поповнився фонд новою художньою літературою та періодикою;
придбано для бібліотеки сучасну комп'ютерну техніку;
змінився графік роботи в деяких бібліотеках (у зв'язку з переходом на повний робочий день);
у центральній бібліотеці з'явилися нові робочі місця: системного адміністратора, бухгалтера та працівника Інтернет-центру.

Чаплинська ОТГ

проводиться опалення, ремонт приміщень;
бібліотеки поступово забезпечуються комп'ютерною технікою;
збільшилися кошти на придбання книг та на періодичні видання.

- важко відповісти

5. Чи берете Ви участь у житті бібліотеки? (можна обирати декілька варіантів)

- так, постійно відвіую бібліотеку – 156
 беру участь у масових заходах – 97
 займаюсь бібліотечним волонтерством – 41
 ні

6. Якщо «ні», що б Вас зацікавило стати активним користувачем або волонтером бібліотеки?

- важко відповісти

7. Позначте (+), що в роботі бібліотеки Вас влаштовує/не влаштовує

Варіанти	Влаштовує	Не влаштовує
робочий час	158	0
інтер'єр	107	51
технічне оснащення	97	61
документні фонди	155	3
система інформації про послуги, що надаються бібліотекою	130	28
професійні якості бібліотекарів	143	15
ставлення працівників бібліотеки до користувачів	158	0
оперативність обслуговування	158	0
повнота наданої інформації	153	5
різноманітність форм роботи	113	45
якість Інтернет-послуг	127	31

8. Про які проблеми бібліотеки в зв'язку з її переходом у підпорядкування ОТГ Вам відомо?

- у зв'язку з тим, що кількість населення, що проживає в ОТГ менша, ніж у районі, у бібліотекарів виникла проблема оптимізації
 не всі бібліотеки забезпечені комп'ютерною технікою та відсутність Інтернету
 важко відповісти - 10
 не цікавлюсь цим питанням - 12

9. Чим, на Вашу думку, бібліотека може допомогти громаді?

- бібліотека має бути і є культурним та інформаційним центром громади, місцем проведення вільного часу – 74
 організувати і проводити культурно-масові заходи – 31
 бути осередком відпочинку та інтелектуального розвитку користувачів – 53
 важко відповісти
 не цікавлюсь цим питанням

10. Чи готові Ви допомогти щось змінити на краще в бібліотеці?

- так – 133
 ні

- важко відповісти - 25
- 11. Чим саме Ви готові допомогти?**
- дарував раніше і готовий в майбутньому дарувати бібліотеці цікаву художню літературу - 17
- брати участь у підготовці і проведенні масових заходів, які готує бібліотека - 47
- займатись іншими видами волонтерства: допомагати проводити ремонт приміщення, брати участь у суботниках по прибиранню території - 31
- допомагати ремонтувати книжки - 22
- волонтерство - 80
- 12. Вкажіть Ваш вік**
- 14-19 – 60
- 20-24 – 33
- 25-34 – 40
- 35 і старше – 25
- 13. Вкажіть Вашу стать**
- чоловік – 59
- жінка - 99

Корисні ресурси:

На допомогу публічним бібліотекам об'єднаних територіальних громад / КЗ —ЗОУНБІІ ЗОР, науково-методичний відділ; [уклад. Л. Мажара, ред. та відп. за випуск Л. Ізюмова] . - Запоріжжя: [Ред.-вид. сектор КЗ —ЗОУНБІІ ЗОР], 2017. - 44 с. (Із змінами)

Сучасна публічна бібліотека від А до Я : довідник / Н.І.Розколупа, Т.І.Богуш, Л.В.Лагута [та ін.] ; М-во культури України, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. – Київ, 2019. – 191 с.

Реформа децентралізації і публічні бібліотеки : збірник матеріалів / уклад.: Н.Розколупа, Т.Богуш. – Київ, 2018. – 104 с.

Давайте завтра: п'ять трендів, які змінять наше життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reinvent.platfor.ma/syuzanna-skalska>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 10.10.2017.

Франсуа Матарассо, Чарльз Лендрі. Пошук рівноваги: двадцять одна стратегічна дилема культурної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.azh.com.ua/lib/21-dylema-kult-polityky>. – Назва з екрана.– Дата перегляду: 10.10.2017.

Web-квест - сучасна форма роботи з молоддю

Web-квест – це сайт в інтернеті, з яким працюють учасники, досягаючи поставленої мети, це проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси інтернету, це технологія, яка дозволяє зануритися в задану тему або проблему та розвинути навички критичного мислення. Вперше технологія «веб-квест» (WebQuest) була використана влітку 1995 року Берні Доджем, професором освітніх технологій Університету Сан-Дієго (США).

Як створити веб-квест?

Крок 1: визначте тему.

Крок 2: виберіть сайт, на якому розміщена матриця (шаблон) для створення веб-квесту.

Крок 3: визначте завдання, вибравши одну із форм: у вигляді презентації; у вигляді тексту; візуальний матеріал.

Крок 4: придумайте систему оцінювання.

Крок 5: знайдіть джерела інформації, якими користуватимуться учасники для пошуку відповідей.

Крок 6 :маючи на аркуші приблизний план і основну інформацію, приступайте до розміщення веб-квесту на сайті.

Сайти для створення веб-квестів: blogspot.com, jimdo.com, [zunal](http://zunal.com), bookwidgets.com, wordpress.com, sites.google.com.

При формуванні запитань бажано використовувати різноманітні інтерактивні сервіси такі як:

<https://www.jigsawplanet.com> – сервіс для створення пазлів-онлайн з можливістю вбудовування в різноманітні платформи

<https://puzzlecup.com/crossword-ru/> - сервіс створення інтерактивного кросворду

<https://childdevelop.com.ua/generator/letters/cross.html> - сервіс для генерування кросвордів

<http://qrcodes.com.ua> – сервіс для генерування qr-кодів

<https://learningapps.org> – сервіс для створення різноманітних вправ та ігор

Список використаних джерел:

Жарова, М. Бібліотека для громади: соціально-економічна цінність та нові горизонти розвитку в еру знань та інформації / Маргарита Жарова // Бібліосвіт. – Вип. 2 (70) 2019. – К. : [Б.в.], 2019. – С.39-45.

Медведська, М. Бібліотеки і децентралізація, або (не)сприятливі умови та як у них зростати / Марія Медведська // Тека методиста: метод. поради. – Вип.7. Децентралізація влади і юнацькі бібліотеки / Держ. б-ка України для юнацтва. – К., 2017. – С.16-21.

Розколупа, Н. Трансформація мережі публічних бібліотек: позитивні та негативні тенденції / Н. Розколупа // Реформа децентралізації і публічні бібліотеки : збірник матеріалів. – К., 2018. – С.93-97.

Синиця, Н. Вплив зовнішніх факторів на організацію та розвиток бібліотек в умовах ОТГ / Н. Синиця // Реформа децентралізації і публічні бібліотеки : збірник матеріалів. – К., 2018. – С.97-103.

Зміст

Напрями розвитку	
Трансформація мережі публічних бібліотек: позитивні та негативні тенденції	3
Бібліотека для громади: соціально-економічна цінність та нові горизонти розвитку в еру знань та інформації	5
Вплив зовнішніх факторів на організацію та розвиток бібліотек в умовах ОТГ	7
Бібліотеки і децентралізація, або (не)сприятливі умови та як у них зростати	8
Молодіжний простір: успішні приклади	
Успішні приклади організації молодіжних просторів в бібліотеках	10
Вивчаємо думку користувачів	
Результати Всеукраїнського дослідження «Бібліотека і громада: рух назустріч» в ОТГ Херсонщини	13
Корисні ресурси	16
Є новація!	
Web-квест - сучасна форма роботи з молоддю	17
Список використаних джерел	18

Інформаційне видання

На замітку методисту

Інформдайджест

Вип. 13

Виходить один раз на рік
Заснований у 2006 році

Укладач О.О.Козаченко

Редактор С.Д.Коваль

**Відповідальний за
випуск** Т.Ф.Ігнатова

Засновник – Херсонська обласна бібліотека для юнацтва ім. Б.А.Лавренюва

просп. Святих Кирила та Мефодія, 14-а, м. Херсон, 73020

unalib.ks.ua

E-mail: metod-obu@ukr.net